

КРИТЕРІЇ, ПОКАЗНИКИ І РІВНІ ГОТОВНОСТІ ПІДЛІТКІВ ІЗ ДИТЯЧИМ ЦЕРЕБРАЛЬНИМ ПАРАЛІЧЕМ ДО ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

У статті визначено та обґрунтовано критерії, показники і рівні готівності підлітків із дитячим церебральним паралічем до використання інформаційно-комунікаційних технологій.

Ключові слова: інформаційно-комунікаційні технології, підлітки з дитячим церебральним паралічем, підготовка підлітків із ДЦП до використання ІКТ.

В статье определены и обоснованы критерии, показатели и уровни готовности подростков с детским церебральным параличом к использованию информационно-коммуникационных технологий.

Ключевые слова: информационно-коммуникационные технологии, подростки с ДЦП, подготовка подростков с ДЦП к использованию ИКТ.

Інформаційне суспільство характеризується високим рівнем інформаційних технологій, які є важливим інструментом для усвідомлення людьми свого потенціалу. Головний фактор розвитку інформаційного суспільства – це виробництво і використання науково-технічної та іншої інформації. Інформатизація суспільства привела до зміни парадигми освіти. Впровадження комп'ютерних технологій у навчання поступово стає новим освітнім стандартом. Інтеграція ІКТ у навчальний процес сприяє формуванню навичок роботи з інформацією, умінню творчо мислити, успішно вирішувати проблеми, використовувати знання у процесі прийняття самостійних рішень, працювати у команді, реалізовувати свій потенціал. Якщо раніше увага приділялась придбанню знань, умінь та навичок, то наразі важливою рисою спеціаліста є самовдосконалення та самонавчання впродовж усього життя.

Для молоді з інвалідністю важливим є уміння користуватися інформаційними технологіями як у виробничій, так і у невиробничій сферах, тобто вміння не тільки застосовувати персональний комп'ютер й іншу комп'ютерну техніку, а й освоєння комп'ютерних терміналів, побутової техніки на основі сучасних процесорів, апаратів мобільного зв'язку, сучасних комунікаційних мереж, гаджетів тощо. Особливо це важливо для подолання особами з сенсорними та фізичними порушеннями здоров'я відповідних обмежень життєдіяльності.

Інформаційно-комунікаційні технології у площині корекційно-реабілітаційної роботи визначено нами як сукупність методів і прийомів

обробки інформації за допомогою засобів комп'ютерної та процесорної техніки, комп'ютерних мереж і зв'язку, що використовуються для забезпечення управління технічними і соціальними процесами, ефективної діяльності людей у виробничих і невиробничих сферах, а особами з інвалідністю – для подолання обмежень життєдіяльності.

Підготовка підлітків із дитячим церебральним паралічем (ДЦП) до використання інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) визначена нами як корекційно-реабілітаційний процес, спрямований на формування готовності дитини до життя і розвитку в інформаційному суспільстві, що передбачає формування знань, умінь і навичок у сфері ІКТ, мотивацій і потреб у використанні інформаційних та комп'ютерних технологій, розвиток психофізіологічних якостей дитини, необхідних для витримування відповідних розумових і фізичних навантажень під час застосування ІКТ, формування інформаційної культури, відповідних світогляду і цінностей, комунікаційних здібностей і культури спілкування.

У структурі підготовки підлітків із ДЦП до використання ІКТ виділено такі компоненти: операційний (теоретичний і практичний аспекти), психологічний (інтелектуальний і мотиваційно-потребнісний аспекти), культурно-аксеологічний, соціальний, фізіологічний [3, с. 238].

Теоретичний аспект операційного компоненту підготовки відображає рівень розвитку знань інформаційних та комп'ютерних технологій, умінь застосовувати ІКТ та здатність постійно вдосконалювати свою майстерність щодо їх ефективного використання. Практичний аспект операційного компоненту підготовки об'єднує сукупність практичних навичок та знань застосування ІКТ; умінь повсюдно реалізовувати набуті знання.

Психологічний компонент підготовки поєднує інтелектуальний і мотиваційно-потребнісний аспекти. Цей компонент характеризується розвитком психічних процесів (пам'яті, уваги, різних видів мислення); наявністю мотивацій і потреб оволодіння та використання ІКТ, пізнавальних мотивів; позитивного ставлення підлітків до техніки; налаштованості на використання інформаційних та комп'ютерних технологій; усвідомлення значення та можливостей застосування ІКТ у навчанні та подальшій професійній діяльності; інших відповідних особистісних прагнень та інтересів.

Культурно-аксеологічний компонент передбачає наявність у дитини світогляду, інформаційної культури, розуміння цінностей ІКТ. Аспект інформаційної культури, як складової загальної культури людини, включає підготовку до повноцінного життя у сучасному інформаційному суспільстві, формування настанови до застосування ІКТ у всіх сферах життєдіяльності.

Соціальний компонент визначає рівень сформованості комунікаційних здібностей засобами ІКТ, адекватність підлітків при їх використанні.

Фізіологічний компонент характеризує сформованість фізіологічних функцій підлітка, необхідних для витримування ним відповідних розумових і фізичних навантажень під час застосування ІКТ.

Виокремлення компонентів має умовний характер, оскільки вони

взаємопов'язані та взаємообумовлені. Виключення будь-якого із компонентів зі структури підготовки або зниження рівня його сформованості призведе до недостатньої результативності всієї підготовки.

Для організації ефективної роботи з підготовки підлітків із ДЦП до використання ІКТ важливим є розроблення відповідного інструментарію діагностування рівня сформованості готовності за визначеними компонентами підготовки. Аналіз спеціальної літератури засвідчив вагомість і недостатність розроблення проблеми оцінювання ефективності підготовки. З огляду на це, визначимо критерії, показники і рівні сформованості готовності кожного з компонентів підготовки підлітків із ДЦП до використання ІКТ.

Проблему визначення критеріїв і показників педагогічного дослідження вивчали Ю.К. Бабанський, В.П. Беспалько, І.Є. Булах, В.В. Ягупов та ін. Більшість дослідників характеризують критерії підготовки відповідно до компонентів підготовки.

У словнику іншомовних слів критерій визначається як мірило для визначення, оцінки предмета, явища; ознака, взята за основу класифікації [4, с. 305].

Критерії і показники якості навчальної діяльності у енциклопедії освіти визначаються як „...сукупність ознак, на основі яких складається оцінка умов, процесу і результату навчальної діяльності, що відповідають навчальним цілям” [2, с. 434].

За В.П. Беспалько, критерій має бути адекватним тому явищу, виміром якого він є, отже, у ньому повинна бути чітко відтворена природа вимірювального об'єкту і динаміка змін, що відтворюється критерієм явища.

Розробка критеріїв і показників вимагає врахування таких моментів:

- розробка критеріїв і показників впливає з мети дослідження;
- сформовані критерії відображають ознаки, що властиві предмету, який вивчається незалежно від волі і свідомості суб'єкта;
- ознаки мають бути сталими, мають повторюватися та відображати сутність явища;
- система взаємопов'язаних ознак розкриває основний зміст критеріїв [1].

Під критеріями готовності підлітків із ДЦП розуміємо ознаки, на основі яких здійснюється оцінка рівня сформованості зазначеної готовності. У виборі критеріїв готовності враховувався зміст компонентів структури підготовки. За критерії готовності підлітків із ДЦП до використання ІКТ обрано інваріантні її структурні компоненти: операційний, психологічний, культурно-аксеологічний, соціальний, фізіологічний. Зазначені критерії нададуть можливість скласти психолого-педагогічний прогноз розвитку дитини і визначити основні напрями корекційно-реабілітаційної роботи.

Варто зазначити, що послідовність розміщення критеріїв принципового значення не має, оскільки процес підготовки підлітків із ДЦП до використання ІКТ є замкненим циклом без чітко означеного початку і кінця.

Кожний критерій готовності підлітків із ДЦП до використання ІКТ розкривається через систему показників, яка характеризує його якісні і

кількісні зміни. Тобто, показники фіксують прояв критерію на певному етапі підготовки. До кожного критерію підбиралися такі показники, які можна легко зафіксувати. Слід відмітити, що критерії і показники готовності підлітків із ДЦП до використання ІКТ взаємопов'язані, відображають усі характеристики ефективності зазначеної підготовки і у своїй єдності відтворюють організацію процесу підготовки. Використання показників дозволить визначити рівень сформованості готовності підлітків із ДЦП до використання ІКТ на всіх етапах експериментального навчання і виявити динаміку процесу підготовки.

Підготовка підлітків із ДЦП до використання ІКТ має багаторівневий характер. Відповідно до розроблених критеріїв і показників та з урахуванням методики оцінювання знань і умінь учнів середніх загальноосвітніх шкіл можна виділити такі чотири рівні готовності підлітків із ДЦП до використання ІКТ: високий, достатній, середній, початковий.

Відповідно до обраних критеріїв розроблено бальну шкалу оцінювання визначених рівнів готовності. Високий рівень оцінюється у 4 бали, достатній – у 3 бали, середній – у 2, початковий – у 1 бал.

У процесі дослідження визначено та обґрунтовано критерії ефективності підготовки підлітків із ДЦП до використання ІКТ, які характеризують рівень знань, умінь і навичок, необхідний для ефективного застосування сучасних інформаційних технологій (операційні критерії); рівень мотивацій та прагнення використовувати новітні технології, стан розвитку психічних процесів (психологічні критерії); рівень інформаційної культури (культурно-аксеологічні критерії); рівень комунікабельності і культури спілкування засобами ІКТ (соціальні критерії); рівень сформованості фізіологічних систем, необхідний для витримування дитиною відповідних розумових та фізичних навантажень під час застосування ІКТ (фізіологічні критерії).

Операційні критерії ефективності підготовки підлітків із ДЦП до використання ІКТ визначаються рівнем засвоєння знань, умінь і навичок з інформатики. До показників віднесено: повноту і ґрунтовність знань у сфері ІКТ, самостійність виконання завдань. При розподілі підлітків за рівнями готовності за операційним критерієм нами використано „Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів (вихованців) у системі загальної середньої освіти”, затверджені наказом Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 13.04. 2011 №329.

Рівні операційної готовності підлітків із ДЦП до використання ІКТ схарактеризовано таким чином:

- високий – глибокі, міцні, системні знання з інформатики; уміння застосовувати набуті знання у сфері ІКТ для виконання творчих завдань, вміння працювати самостійно, виявляти і відстоювати особисту позицію;
- достатній – знання істотних ознак понять з інформатики, можливість пояснення основних закономірностей, самостійне застосування знань у стандартних ситуаціях, уміння робити висновки, виправляти допущені помилки, не всі практичні дії виконуються самостійно;

- середній – відтворення основного навчального матеріалу, виконання завдання за зразком, елементарні вміння навчальної діяльності, потреба допомоги педагога;
- початковий – фрагментарні знання, початкові уявленнями про предмет вивчення, неможливість працювати самостійно.

Психологічні критерії ефективності підготовки підлітків із ДЦП до використання ІКТ оцінюються наявністю мотивів і потреб підлітка використовувати сучасні інформаційні технології та показниками, що характеризують обсяг пам'яті, ступінь концентрації уваги, логічність мислення, стан мовлення.

Рівні психологічної готовності підлітків із ДЦП до використання ІКТ визначено таким чином:

- високий – стійка позитивна мотивація і потреба використання ІКТ, розуміння можливостей застосування інформаційних та комп'ютерних технологій у різних сферах життєдіяльності людини, розвинуті пам'ять, увага, мислення, мовлення;
- достатній – позитивне ставлення до комп'ютерної техніки та інформаційних технологій, усвідомлення можливості і необхідності їх використання, досить розвинуті пам'ять, увагу, мислення, мовлення;
- середній – нестійка позитивна мотивація до застосування ІКТ, часткова потреба у використанні інформаційних та комп'ютерних технологій, середній рівень розвитку психічних процесів, можливі порушення мовлення;
- початковий – пасивне ставлення до ознайомлення з ІКТ, нерозуміння можливостей використання інформаційних та комп'ютерних технологій, пізнавальні мотиви слабкі, неможливість дати відповіді на запитання діагностичних тестів.

Показниками культурно-аксеологічних критеріїв ефективності підготовки підлітків із ДЦП до використання ІКТ є рівень їх інформаційної культури, стан сформованості відповідного світогляду та розуміння цінностей інформаційного суспільства.

Рівні культурно-аксеологічної готовності підлітків із ДЦП до використання ІКТ розкрито так:

- високий – високий рівень інформаційної культури, розуміння цінності застосування інформаційних та комп'ютерних технологій, ефективне застосування всіх видів роботи з інформацією, уміння орієнтуватись у сучасному інформаційному просторі; уміння шукати і аналізувати інформацію мережевих ресурсів;
- достатній – достатній рівень інформаційної культури, розуміння цінності застосування інформаційних та комп'ютерних технологій, уміння шукати інформацію мережевих ресурсів;
- середній – середній рівень інформаційної культури, нерозуміння цінності застосування ІКТ;
- початковий – початковий рівень інформаційної культури.

Соціальні критерії ефективності підготовки підлітків із ДЦП до використання ІКТ визначаються показниками рівня комунікабельності,

рівня культури спілкування засобами ІКТ.

Сформованість соціальної готовності підлітків із ДЦП до використання ІКТ означено за такими рівнями:

- високий – уміння відстоювати власну позицію, працювати у команді, уміння залучати комп'ютерні технології у процесі розв'язання завдань, високий рівень комунікабельності і культури спілкування засобами інформаційних та комп'ютерних технологій;
- достатній – комунікаційні здатності на достатньому рівні; уміння діяти за правилами, за інструкціями; доволі часте використання ІКТ для вирішення поставлених завдань; достатній рівень комунікабельності і культури спілкування засобами ІКТ;
- середній – уміння діяти за зразком, орієнтуватись у просторі та часі, середній рівень комунікабельності і культури спілкування;
- початковий – труднощі при спілкуванні; відсутність ініціативи прийняття рішень розв'язання завдань у контексті інформаційних та комп'ютерних технологій; потреба у постійному контролі, початковий рівень культури спілкування засобами ІКТ.

Фізіологічні критерії ефективності підготовки підлітків із ДЦП до використання ІКТ оцінюються показниками стану загальної і дрібної моторики, ступеня витривалості.

Рівні фізіологічної готовності підлітків із ДЦП до використання ІКТ визначені наступним чином:

- високий – легкі форми ДЦП, збережені можливості інтелектуального розвитку, розвинена дрібна моторика;
- достатній – збережені можливості інтелектуального розвитку, достатній розвиток загальної і дрібної моторики;
- середній – можливі порушення стану дрібної моторики; наявність значного потенціалу компенсаторних можливостей, які можуть значно покращити стан фізіологічної підготовки до використання ІКТ;
- початковий – при тяжких формах ДЦП (подвійна геміплегія, атонічно-астатична форма), неправильна постава, неможливість утримувати сидячу позу тривалий час, неспроможність тримати руку у певному положенні довгий час.

Визначені рівні і показники є дієвими і за їх допомоги визначався стан готовності підлітків із ДЦП до використання ІКТ.

Відповідно до зазначених вище критеріїв, для підлітків із ДЦП з високим рівнем готовності до використання ІКТ характерні глибокі знання сучасних інформаційних технологій, уміння працювати самостійно, стійка позитивна мотивація і потреба використання ІКТ, розвинуті пам'ять, увага, мислення, мовлення, високий рівень інформаційної культури, розуміння цінності застосування ІКТ, комунікабельність.

Підліткам із ДЦП із достатнім рівнем готовності до використання ІКТ запас базових знань інформаційних і комп'ютерних технологій дозволяє досить успішно виконувати типові завдання, вони проявляють позитивний інтерес до інформаційних і комп'ютерних технологій, усвідомлюють можливість і необхідність їх використання, мають досить розвинуті

пам'ять, увагу, мислення, мовлення, достатній рівень інформаційної культури, розуміють цінності застосування сучасних інформаційних технологій, достатня комунікабельність.

Підліткам із ДЦП із середнім рівнем готовності до використання ІКТ притаманні вибіркові знання інформаційних технологій, необхідність допомоги при виконанні практичних завдань, нестійка позитивна мотивація до застосування комп'ютерних технологій, часткова потреба у використанні ІКТ, середній рівень розвитку психічних процесів, середній рівень інформаційної культури, нерозуміння цінності застосування інформаційних та комп'ютерних технологій, мало комунікабельність.

До початкового рівня віднесено підлітків із ДЦП, які мають елементарні знання з інформатики, не виконують практичні завдання без сторонньої допомоги, пасивно ставляться до ознайомлення з інформаційними та комп'ютерними технологіями, не розуміють можливостей використання ІКТ, не можуть відповісти на запитання діагностичних тестів, некомунікабельні, мають тяжкі порушення загальної і дрібної моторики.

Таким чином, нами визначено й обґрунтовано критерії, показники і рівні готовності підлітків із ДЦП до використання ІКТ. Визначення рівнів сформованості готовності підлітків із ДЦП до використання інформаційних та комп'ютерних технологій надасть можливість всебічно оцінити індивідуальний рівень сформованості зазначеної готовності та організувати ефективну роботу з підготовки підлітків із ДЦП до використання ІКТ.

Список використаних джерел

1. Беспалько В. П. Элементы теории управления процессом обучения. Ч. 2. Измерение качества процесса обучения / В. П. Беспалько М.: Из-во „Знание”, 1971. – 72 с.
2. Енциклопедія освіти ; під ред. В. Г. Кремеь. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
3. Дітковська Л. А. Моделювання процесу формування готовності підлітків із дитячим церебральним паралічем до використання інформаційно-комунікаційних технологій / А.Г. Шевцов, Л.А. Дітковська // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія № 19. – 2010. – №16. – С. 233-239.
4. Словник іншомовних слів / уклад. С.М. Морозов, Л.М. Шкарапута. – К.: Наукова думка, 2002. – 680 с.

The article defined and justified the criteria, indexes and level of readiness of teenagers with cerebral palsy to use information and communication technologies.

Keywords: information-communicational technologies, teens with a child cerebral palsy, preparation teens with cerebral a child palsy to use ICT.

Отримано 10. 11.2012